

Dejiny školstva a pedagogiky ako súčasť profesionálnej prípravy učiteľa a vychovávateľa

Dagmar Kováčiková

História, ktorá skúma minulosť spoločnosti v celej jej komplexnosti a konkrétnosti od jej vzniku po súčasnosť, má významné postavenie v systéme vied. Dejiny ľudstva môžeme chápať ako evolúciu premien, ktoré majú vzostupnú tendenciu materiálnej a duchovnej kultúry. Ich súčasťou sú aj dejiny výchovy, vzdelávania a školstva, ktoré sa menili a vyvíjali vplyvom morálky, kultúrnych systémov, tradícií, zvykov a aktuálnych spoločenských hodnôt. Poznanie histórie vývoja ľudskej spoločnosti tvorí významnú súčasť všeobecného vzdelania človeka a v podstatnej miere ovplyvňuje jeho postoje, vzťahy a aktivity. Prítomnosť s jej mnohotvárnosťou, vrátane problematiky školstva, vzdelávania a výchovy, ťažko pochopíme, ak nevieme a nemáme na zreteli, ako vyrastala z minulosti. Bez znalosti historických faktov a ich súvislostí môže dochádzať ku skreslenému chápaniu a vysvetľovaniu súčasných otázok školstva, vzdelávania a výchovy.

Historia est magistra vitae, história je učiteľkou života (Bartl, 1997, s. 7). Táto antická zásada platí vo všetkých vedných odboroch preto, že dejiny vedného odboru sú nutným prvkom jeho sebaurčenia, zahŕňajú vznik predmetu, vývoj metód, terminológie, vnútornej štruktúry danej vedy, jej inštitucionalizáciu, vzťahy s príbuznými vedami a oblasti praktického uplatnenia. Úroveň spracovania dejín určitého vedného odboru zodpovedá úrovni jeho rozpracovania. To znamená, že v tej istej miere, ako sa rozvíja vedný odbor rastie záujem aj o jeho dejiny. Keď vedci skúmajú históriu a tendencie vývoja svojho odboru v minulosti, lepšie chápu jeho súčasné problémy a zároveň ho môžu kontinuálne rozvíjať. To sa týka aj pedagogiky ako vedy o výchove v širokom slova zmysle. Z tohto pohľadu dejiny školstva a pedagogiky tvoria neoddeliteľnú súčasť pedagogiky nielen ako vedného odboru, ale aj prípravy učiteľov a vychovávateľov.

Výchova, ktorá je predmetom pedagogiky, je hlboko včlenená do širokého komplexu historického diania a sama je historickým fenoménom. Vzniká a vyvíja sa od najstarších dát a v každom historickom období má svoje osobitosti. Často korene súčasných problémov v oblasti výchovy, vzdelávania a školstva siahajú do minulosti a ich riešenie sa nezaobíde bez poznania ich genézy.

V príprave učiteľov a vychovávateľov dejiny zamerané na poznanie sve-

tovej a národnej pedagogickej teórie a školskej praxe pomáhajú študentom v širších súvislostiach pochopiť súčasné problémy v oblasti vzdelávania, výchovy a školstva, umožňujú im v praxi aplikovať kriticky zhodnotenú pedagogickú skúsenosť z minulosti a tak predchádzať ich mechanickému uplatňovaniu .

Dejiny školstva a pedagogiky nie sú novou pedagogickou disciplínou. Patria medzi základné pedagogické vedy a vždy patrili do obsahu vzdelávania učiteľov a vychovávateľov, kde mali svoje významné miesto (bližšie: Žbirková, 1994, s. 14–16)

V súčasnom období najmä v príprave učiteľov je iná situácia. Po roku 1990 došlo v učiteľskom štúdiu k výraznej redukcii pedagogických a psychologických disciplín zo známych dôvodov. I keď tieto tendencie pomaly ustupujú, úloha a význam dejín školstva a pedagogiky v príprave učiteľov stále nie sú docenené a absentujú alebo sú poddimenzované. Dôsledkom toho veľa mladých učiteľov nastupuje do svojho povolania bez toho, aby poznali históriu ľudstva a jeho snahu o čo najlepšiu výchovu a najúčinnéjšie vzdelávanie a rozvíjanie osobnosti dieťaťa, bez poznania úspešných i neúspešných školských a výchovných koncepcií, projektov a významných osobností, ich pedagogických názorov a teórií.

Na základe vlastnej skúsenosti z prípravy učiteľov a vychovávateľov môžeme konštatovať, že práve dejiny školstva a pedagogiky u mnohých študentov posilnili záujem o učiteľskú a vychovávateľskú profesiu a prispeli ich poznaniu o významnosti a jedinečnosti tejto profesie. Záujem študentov o pedagogickú a školskú históriu sa prejavuje aj vo výbere a spracovávaní historických tém záverečných a diplomových prác. Študenti na základe vlastnej bádateľskej činnosti sa zameriavajú najmä na spracovanie regionálnej pedagogickej historiografie. V svojich prácach dosahujú zaujímavé výsledky, o ktoré prejavujú záujem školy, výchovné zariadenia a obce a v nejednom prípade sú prínosné z hľadiska regionálnych dejín. Nezanedbateľná je aj skutočnosť, že pri svojej bádateľskej činnosti našli viaceré cenné historické dokumenty na školách alebo farách, ktoré by sa inak boli stratili, (bližšie: Kováčiková a Turanská, 1997).

Prax ukazuje, že dejiny školstva a pedagogiky v príprave učiteľov a vychovávateľov majú svoje opodstatnené miesto. Ich význam a opodstatnenosť súvisí so základnými funkciami, ktoré plnia, konkrétne s *teoretickou*, *výchovno-vzdelávacou* a *pragmatickou funkciou*.

Teoretická funkcia dejín školstva a pedagogiky spočíva v tom, že umožňujú:

- poznávať podstatu pedagogických javov a ich historickej premeny, čím

sa získané poznatky stávajú východiskom pre spracovávanie súčasných pedagogických a školských koncepcií a teórií,

- na základe pedagogického výskumu podávať výsledky historického bádania, sprostredkovať ich odbornej a širokej verejnosti a následne formovať historicko-pedagogické vedomie.

Výchovno-vzdelávacia funkcia dejín školstva a pedagogiky je zameraná na rozvoj:

- schopnosti sledovať vývojové tendencie pedagogických javov, vzdelávania, výchovy, školstva a pedagogickej teórie, schopnosti historického myslenia a hodnotenia pedagogických javov, schopnosti chápať genézu jednotlivých pedagogických problémov a ich riešenia,
- citlivosti vnímania otázok výchovy a vzdelávania v živote spoločnosti, pozitívnej motivácie pre výkon učiteľskej profesie. *Pragmatická funkcia* dejín školstva a pedagogiky vyplýva z toho že:
- poznanie dejín školstva a pedagogiky tvorí východisko profesionalizácie učiteľského a vychovávateľského povolania a vedie k ujasneniu si podstaty a funkcie samotnej učiteľskej a vychovávateľskej profesie,
- dejiny školstva a pedagogiky sú zdrojom podnetov, skúseností, ktoré umožňujú lepšie poznanie a správne pochopenie súčasných problémov v oblasti výchovy, vzdelávania a školstva a zároveň umožňujú vyvarovanie sa chýb a omylov,
- poznanie historického vývinu výchovy, vzdelávania, školstva a pedagogickej teórie je podmienkou odborného seba porozumenia a identifikácie sa s profesiou učiteľa a vychovávateľa v neposlednom rade výrazne prispieva i k formovaniu stavovskej spolupatričnosti a hrdosti.

Uvedené funkcie dokumentujú, že dejiny školstva a pedagogiky v príprave učiteľov a vychovávateľov majú významné miesto. Potvrdzujú to aj súčasné skúsenosti s výučbou tejto disciplíny v bakalárskom štúdiu vychovávateľov. Na druhej strane sa domnievame, že absencia dejín školstva a pedagogiky v obsahu prípravy učiteľov výrazne obmedzuje možnosť študentov poznávať a pochopiť historickú podmienenosť pedagogických javov a teórií ako súčasť celej kultúry. Pedagogická kultúra je úzko spätá so školskou a pedagogickou minulosťou. Dejiny školstva a pedagogiky dokazujú, že vzdelávanie a výchova sú historicky podmienené a ich poznanie je významným zdrojom poučenia a povzbudenia pre súčasnú pedagogickú teóriu a školskú prax. Poznanie pedagogickej histórie tvorí východisko profesionálnej orientácie učiteľa a vychovávateľa, vyvoláva pozitívny vzťah k pedagogickému povolaniu a v konečnom dôsledku zvyšuje jeho pedagogickú kultúru.

Literatúra

BARTL, J. *Úvod do štúdia dejepisu*. Bratislava: UK, 1997. ISBN 80-223-1249-5.

- KOVÁČIKOVÁ, D. TURANSKÁ, E. Dejiny školstva a pedagogiky v záverečných a diplomových prácach študentov PF UMB. In *Acta Universitatis Matthiae Belii*, č. 4. Banská Bystrica: PF UMB, 1997, s. 97–103.
- TURANSKÁ, E. Význam vyučovania dejín školstva a pedagogiky v príprave učiteľov. In *Acta Universitatis Matthiae Belii*, č. 3. Banská Bystrica: PF UMB, 1996, s. 91–94.
- ŽBIRKOVÁ, V. História a jej miesto v pedagogickej práci. In *Zborník Celoslovenskej prehliadky odborných prác mladých vedcov*. Bratislava: Juventa, 1994, s. 14–16.
- ŽBIRKOVÁ, V. Dejiny školstva a pedagogiky na Slovensku po roku 1989. In *Evropské hodnoty demokracie a výchovy po zkušenostech s komunistickou totalitou*. Praha: UK, 1994, s. 74–76.

KOVÁČIKOVÁ, D. Dejiny školstva a pedagogiky ako súčasť profesionálnej prípravy učiteľa a vychovávateľa. *Pedagogická orientace* 2002, č. 2, s. 86–89. ISSN 1211-4669.

Adresa autorky: PhDr. Dagmar Kováčiková, CSc., Pedagogická fakulta UMB, Banská Bystrica